

اصل الاست جهانی باروکردی به حقوق کیفری

بین المللی و حقوق داخلی ایران

مؤلفان:

محمد اسماعیل زاده

وکیل دادگستری - مدرس دانشگاه - عضو انجمن ایرانی جرم‌شناسی

احمد پور ابراهیم

دانشجوی دوره دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قشم

سرشناسه	: اسماعیل زاده، محمد، ۱۳۶۴-
عنوان و نام پدیدآور	: اصل صلاحیت جهانی با رویکردی به حقوق کیفری بین‌المللی و حقوق داخلی ایران / مؤلفان محمد اسماعیل زاده، احمد پورابراهیم.
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۶ ص.
شابک	: 978-600-114-380-9
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
ادداشت	: واژه‌نامه.
موضوع	: کتاب‌نامه: ص. (۲۵۶)
موضوع	: صاحبین قانونی (حقوق بین‌الملل)
موضوع	: صلاحیت قانونی - - ایران
موضوع	: حقوق جزا - - ایران - - مطالعات تطبیقی
موضوع	: دادگاه‌های جزایی بین‌المللی
شناسه افزوده	: پورابراهیم، احمد، ۱۳۶۳-
رده‌بندی کنفر	: ۶الف۱۵الف/۴۰۱۷ KZ
رده‌بندی دیویدی	: ۳۶۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۱

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و علمی - ادبی

تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروغی

پایین‌تر از خیابان لبافی‌نژاد، کوچه مینا، پلاک ۱۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۴۹۰۵۸۴

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

اصل صلاحیت جهانی با رویکردی به حقوق کیفری بین‌المللی و حقوق داخلی ایران

مؤلفان: محمد اسماعیل زاده و احمد پورابراهیم

چاپ اول: ۱۳۹۳ - شمارگان: ۵۰۰ جلد

صفحه‌آرایی: الهام پیدایی

قیمت: ۱۳۰۰۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-380-9

شابک: ۹۷۸۶۰۰-۱۱۴-۳۸۰-۹

فهرست

۱۱	 مقدمه
۱۵	 شرح: کلیات
۱۶	 فصل اول: مفاهیم صلاحیت و انواع آن
۱۶	 مبحث اول: تعریف صلاحیت
۱۸	 مبحث دوم: مبایع و حقوق صلاحیت‌ها در حقوق جزای بین‌الملل
۲۰	 مبحث سوم: انواع صلاحیت در قلمرو مکان
۲۰	 گفتار اول: انواع صلاحیت در حال و برون مرزی قوانین کیفری
۲۰	 بند اول: قلمرو حاکمیت انواع آداب
۲۲	 الف) قلمرو زمینی
۲۲	 ب) قلمرو دریایی
۲۳	 ج) قلمرو هوایی
۲۴	 بند دوم: صلاحیت سرزمینی
۲۵	 گفتار دوم: انواع صلاحیت اعمال برون مرزی قوانین کیفری
۲۶	 بند اول: صلاحیت اعمال قوانین بر اساس رابطه تابعیت
۲۶	 الف) اصل صلاحیت شخصی (اصل صلاحیت مبتنی بر تابعیت مجرم)
۲۷	 ب) اصل صلاحیت مبتنی بر تابعیت مجنی علیه
۳۰	 بند دوم: صلاحیت اعمال قوانین بر اساس ماهیت جرم
۳۰	 الف) اصل صلاحیت واقعی
۳۲	 ب) صلاحیت جهانی
	 بند سوم: قوانین مرتبط با اصول حاکم بر صلاحیت اعمال قوانین کیفری در حقوق
۳۴	 داخلی

۳۴	الف) قوانین مرتبط با اصل صلاحیت سرزمینی
۳۵	ب) قوانین مرتبط با صلاحیت شخصی
۳۶	ج) قوانین مرتبط با صلاحیت واقعی
۳۸	د) قوانین مرتبط با صلاحیت جهانی
۳۹	فصل سوم: صلاحیت جهانی
۳۹	بحث اول: سابقه تاریخی اصل صلاحیت جهانی
۴۱	گفتار اول: بدگاه کلاسیک صلاحیت جهانی
۴۱	گفتار دوم: نگاه معاصر از صلاحیت جهانی
۴۳	گفتار سوم: جمع صلاحیت جهانی
۴۵	مبحث دوم: مبانی نظری اصل صلاحیت جهانی
۴۵	گفتار اول: ضرورت برگزیدن اصل مجازات ماندن مجرمین
۴۶	گفتار دوم: نظم عمومی کشور محل دستگیری
۴۷	گفتار سوم: نظم عمومی بین الملل
۴۹	مبحث سوم: شرایط و موانع اعمال صلاحیت جهانی
۴۹	گفتار اول: شرایط اعمال اصل صلاحیت جهانی
۵۰	الف) وقوع جرم در خارج از قلمرو حاکمیت کشور
۵۰	ب) شرط دستگیری متهم
	ج) وجود عهدنامه ای بین المللی مبنی بر بین المللی بودن عمل مجرمانه الحاق
۵۲	دولت به آن عهدنامه
۵۳	د) مجرمانه بودن عمل در کشور محل دستگیری
۵۴	هـ) عدم رسیدگی قبلی
۵۵	گفتار دوم: موانع اعمال صلاحیت جهانی
۵۵	الف) محدودیت در قانون گذاری
۵۶	ب) مرور زمان

ج) مصونیت	۵۷
د) عفو	۵۸
ه) ضعف در ارائه ادله	۵۹
گفتار سوم: بررسی جرایم موضوع اصل صلاحیت جهانی	۶۰
الف) اول: جرایم بین‌المللی ذاتی	۶۰
الف) جنایت جنگی	۶۱
ب) جنایت علیه بشریت	۶۳
ج) جنایت نسل‌کشی	۶۵
بند دوم: جرایم بین‌المللی قراردادی	۶۷
الف) شکنجه	۶۸
ب) تجاوز	۷۱
ج): تروریسم	۷۳
بند سوم: مراجع صالح به رسیدگی جرایم بین‌المللی	۷۶
بخش دوم: بررسی تطبیقی صلاحیت جهانی در حقوق ملی و فراملی	۷۹
فصل اول: بررسی مقایسه‌ای صلاحیت جهانی	۸۰
مبحث اول: صلاحیت جهانی از دیدگاه حقوق تطبیقی	۸۰
الف) فرانسه	۸۰
ب) ایالات متحده آمریکا	۸۳
ج) آلمان	۸۵
د) بلژیک	۸۶
مبحث دوم: کنوانسیون‌های بین‌المللی و صلاحیت جهانی	۸۷
گفتار اول: کنوانسیون چهارگانه ژنو	۸۷
الف) کنوانسیون اول: بهبود سرنوشت مجروحان و بیماران نیروهای مسلح هنگام اردو کشی	۸۷

ب) کنوانسیون دوم: راجع به بهبود سرنوشت زخم داران و بیماران و غریقان	۸۸
ج) کنوانسیون سوم: راجع به وضعیت اسیران جنگی.....	۸۸
د) کنوانسیون چهارم: راجع به حمایت افراد غیر نظامی در زمان جنگ.....	۸۹
گفتار دوم: کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها.....	۸۹
گفتار سوم: کنوانسیون نسل کشی (مصوب مجمع عمومی سازمان ملل ۱۹۴۸).....	۹۰
مبحث سوم: دادگاه‌های بین‌المللی و صلاحیت جهانی.....	۹۲
گفتار اول: دادگاه‌های بین‌المللی موقت.....	۹۲
بند اول: پیشینه.....	۹۲
الف) تشکیل دادگاه نورنبرگ.....	۹۲
ب) تشکیل دادگاه توکیو.....	۹۳
ج) تشکیل دادگاه یوگسلاوی سابق و رواندا.....	۹۵
بند دوم: دادگاه‌های نورنبرگ - توکیو صلاحیت جهانی.....	۹۶
بند سوم: دادگاه یوگسلاوی سابق و رواندا و صلاحیت جهانی.....	۹۷
گفتار دوم: دیوان کیفری بین‌المللی و صلاحیت جهانی.....	۹۹
فصل دوم: اصل صلاحیت جهانی و نظام کیفری ایران.....	۱۰۳
مبحث اول: صلاحیت جهانی و قوانین موضوعه ایران.....	۱۰۳
گفتار اول: پیشینه.....	۱۰۳
بند اول: قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲.....	۱۰۳
بند دوم: قانون راجع به مجازات اسلامی ۱۳۶۱.....	۱۰۴
بند سوم: قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰.....	۱۰۵
گفتار دوم: تحلیل ماده ۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰.....	۱۰۶
گفتار سوم: صلاحیت جهانی در قانون جدید مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲.....	۱۱۱
گفتار چهارم: جرایم موضوع اصل صلاحیت جهانی در حقوق کیفری ایران.....	۱۱۳
الف) دزدی دریایی.....	۱۱۳

ب) تجارت برده	۱۱۴
ج) اعمال غیر قانونی علیه امنیت هواپیمایی کشوری	۱۱۵
د) جرایم علیه اشخاص مورد حمایت بین‌المللی از جمله مأموران دیپلماتیک ..	۱۱۶
هـ) جنایت جنگی	۱۱۶
و) جرم اشاعه و خرید و فروش نشریات مستهجن	۱۱۷
ز) جنایت آپارتاید	۱۱۷
ح) ترافیک مواد مخدر	۱۱۸
مبحث دوم: صلاحیت جهانی بر اساس موازین حقوق بین‌الملل و شرح	۱۲۰
گفتار اول: موازین حقوق بین‌الملل	۱۲۰
گفتار دوم: موازین شرعی	۱۲۲
مبحث سوم: اصل صلاحیت جهانی در فقه اسلامی	۱۲۵
گفتار اول: فقه اهل سنت	۱۲۵
بند اول: مذهب حنفی	۱۲۵
بند دوم: اتفاق نظر فقهای عامه (ائمه سه گانه اهل سنت)	۱۲۶
گفتار دوم: فقه امامیه	۱۲۷
نتیجه‌گیری:	۱۳۰
پیشنهادهات	۱۳۳
واژه‌نامه	۱۳۵
ضمیمه	۱۳۵
اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی	۱۳۵
فصل اول: تأسیس دیوان	۱۳۷
فصل دوم: صلاحیت، قابلیت پذیرش و حقوق قابل اجرا	۱۳۸
فصل سوم: اصول عمومی حقوق کیفری	۱۵۷

۱۶۴	فصل چهارم: تشکیلات و اداره دیوان
۱۷۹	فصل پنجم: تحقیق و تعقیب
۱۹۲	فصل ششم: محاکمه
۲۰۷	فصل هفتم: مجازات‌ها
۲۰۹	فصل هشتم: تجدید نظر و اعاده دادرسی
۲۱۵	فصل نهم: همکاری بین‌المللی و معاضدت قضایی
۲۳۲	فصل دهم: اسناد
۲۳۸	فصل یازدهم: مجمع دولت‌های عضو
۲۴۱	فصل دوازدهم: بودجه
۲۴۳	فصل سیزدهم: شروع و پایان
۲۴۹	فهرست منابع

مقدمه

با عینیت یافتن نظریه دهکده جهانی، مشکل اجرای عدالت در فراسوی مرزها با توجه به تفاوت در محتوا، ساختار و رویه دادرسی کشورها بیشتر شده است. این امر در چگونگی تعیین صلاحیت دولت‌ها، در رسیدگی به جرایم بین‌المللی مشکلات عمده‌ای را سبب شده است. مورد در صلاحیت کیفری که در اثنای بحث به آن می‌پردازیم، اقتدار دولت برای محاکمه مجرمین، خارج از تکاب جرم است؛ و این صلاحیت عمدتاً بر یکی از چهار اصل (اصل صلاحیت سرزمینی، شخصی، واقعی، جهانی) استوار می‌باشد.

قوانین کیفری یکی از بر سه‌ترین ابزار اعمال حاکمیت کشورها می‌باشد. چون حاکمیت در قلمرو یک سرزمین خاص مابین باید با ویژگی عمده این قوانین سرزمینی بودن این قوانین است، یعنی قوانینی که صرفاً در داخل سرزمین حاکمیت قابل اعمال می‌باشد. اما به مرور زمان در کنار این اصل اصول فرعی و تکمیلی دیگری پا به عرصه وجود گذاشتند، این اصول عبارتند از: اصل صلاحیت شخصی (مبنی بر تابعیت مجرم مبتنی بر تابعیت معنی‌علیه)، اصل صلاحیت واقعی و اصل صلاحیت جهانی.

در میان این اصول، اصل صلاحیت جهانی که موضوع اصلی این بحث می‌باشد، به خاطر اهمیت موضوع از نگاه جامعه‌ی انسانی و دولت‌ها و تأثیر غیر قابل انکار آن در حل مخاطرات جهان شمول برخی از جرایم از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. این اصل محل تلاقی دو رشته حقوق جزا و حقوق بین‌الملل است و در هر دو مورد قابل طرح و بررسی می‌باشد. که ذیلاً به این اصل عمیق‌تر می‌نگریم.

وقوع جرایم در صحنه‌های بین‌المللی از گذشته مشاهده و عکس‌العمل‌های متفاوتی نیز در قبال آن اعمال جنایی به عمل آمده است. اما امروزه با توجه به افزایش و توسعه روابط اشخاص با آن سوی مرزها و نیز پیشرفت تکنولوژی ارتباطی ارتکاب این جرایم شکل

نوین و متفاوت با گذشته به خود گرفته است که با شیوه‌های گذشته آن متفاوت است؛ همچنان که این عوامل سبب شده، دولت‌ها با بین‌المللی شدن جرایم مواجه شوند. بدین صورت که جرم می‌تواند با چند کشور که سرزمین، اتباع، یا منافع آن‌ها در ارتکاب آن دخل هست مرتبط باشد.

در ادامه با خطراتی که چنین جرایمی برای کشورها ایجاد می‌کند، دولت‌ها ملاک‌ها و معیارهای متفاوتی را که بر حسب امر این قابل تغییر می‌باشد اتخاذ کنند، که بر مبنای آن، مرتکبان این گونه جرایم را در دادگاه‌های ملی خود تعقیب و مجازات کنند، این ملاک‌ها تابع اصولی قرار گرفته است و بر فوق به آن‌ها اشاره شده است.

بدین معنی که اگر چنانچه شخصی بیگانه در کشوری مرتکب جرم قاچاق مواد مخدر در مسیرهای مرزی آن کشور شود و این عمل امنیت کشور مزبور را برهم بزند، دولت آن کشور می‌تواند خود را بر اساس صلاحیت شخصی یا اصل صلاحیت جهانی صالح به رسیدگی بداند.

اما آیا صرف اعمال صلاحیت سرزمینی (که بر اساس آن دادگاه‌های داخلی یک کشور علی‌الاصول به جرایمی رسیدگی می‌کنند که در قلمرو یا کجایت آن کشور اتفاق افتاده است) یا صلاحیت شخصی (اعم از صلاحیت مبتنی بر تابعیت مرتکب یا مجنی علیه) به تنهایی برای مبارزه در برابر رفتارهای مجرمانه‌ای که برای کل جامعه بشری زیان‌بار است کافی خواهد بود؟ قاعدتاً جواب منفی است.

زیرا در نگرش نوین و با پیشرفت جوامع بشری و به تبع آن جرایم فراملی و بدید دیگر رابطه سنتی بین مجرم و کشور محل وقوع جرم (صلاحیت سرزمینی) کمرنگ‌تر شده و دولت‌ها به دلیل عضویت در سازمان‌ها و کنوانسیون‌های مختلف خود را ملزم به رعایت تعقیب مجرمان بین‌المللی می‌دانند. چرا که امروزه پدیده جهانی شدن که حوزه‌های مختلف حقوق، اقتصاد و سیاست را تحت تأثیر خود قرار داده است و می‌رود تا جهان را

تبدیل به یک دهکده واحد نماید ارتباط‌های سنتی سرزمین بودن و تابعیت و... را کهنه و فرسوده نموده است؛ و برای اجرای عدالت کیفری در یک نظام واحد بین‌المللی تاکید به حمایت بیشتر از منافع مشترک جامعه بین‌المللی می‌نماید. از این رو در بین جوامع بین‌المللی به تدریج احساس نیاز مشترک برای پر کردن چنین خلأ حقوقی مشترک شکل گرفت. اینکه برای مجازات افرادی، که عملشان از چنان شدتی برخوردار است که می‌رانند دشوارتر قلمداد شوند و برای جلوگیری از بی مجازات ماندن چنین افرادی اصل دیگر پایه بر صه وجود گذاشت و مورد شناسایی علم حقوق قرار گرفت که اصل صلاحیت جهانی نام دارد.

حقیقت امر این است که افزایش روز افزون جرایم بین‌المللی در جهان ضرورت هماهنگی بیشتر کشورها را جهت مبارزه با اصل صلاحیت جهانی را به یکی از محورهای اساسی مطالعات سازمان‌های حقوق بشری و علمای حقوق تبدیل نموده است تا جایی که می‌توان این موضوع را از پویاترین و مهم‌ترین مباحث حقوق جزا و حقوق بین‌الملل قلمداد نمود، که بیش از پیش مورد توجه اندیشمندان حقوق قرار گرفته است.

امروزه کنوانسیون‌های بین‌المللی، این نوع صلاحیت را به برخی جرایم پیش بینی کرده‌اند، جرایمی که آنچنان حساسیت جهانیان را برانگیخته که هر دولتی خود را موظف به رسیدگی به آن‌ها می‌داند. به عنوان نمونه صلاحیت جهانی، از زیر بار دزدی دریایی در حقوق بین‌الملل به معنای امروزی و نه به این گستردگی جلوه گرفته بود. تا این که در نیمه دوم قرن بیستم توسعه بیشتری پیدا کرد. چرا که به موازات افزایش جرایم مشمول این اصل و محدودیت‌های اعمال در دادگاه‌ها، روز به روز اصل صلاحیت جهانی از لحاظ قانون‌گذاری رشد پیدا کرد و به عنوان یک حربه و ابزار برای حفظ حقوق بشریت در اختیار دادگاه‌ها قرار گرفته است و از آنجا که مجرمان همیشه در صدد گریختن از چنگال قانون و کیفر هستند پیش بینی صلاحیت جهانی این اجازه و قدرت را به کلیه

دولت‌ها داد که بتوانند این افراد را در هر جای دنیا تعقیب و محاکمه کنند. گرچه در این حوزه پژوهش‌های بسیاری صورت گرفته است. بدو با مساعدت و راهنمایی اساتید بزرگوارم و با بضاعت اندک خویش سعی نموده‌ایم جایگاه این اصل را در حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی بررسی کنیم. امید است که این تحقیق محدود، منبع مطالعه مناسبی برای دیگر دوستان و دانشجویان عزیز قرار گیرد.

من الله التوفیق

محمد اسماعیل زاده

احمد پور ابراهیم

۱۳۹۲/۱۰/۱۳